

TÜRKİYE’DE FRANSIZCA ÖĞRETİMİ VE ÖĞRETMENLİĞİ

(Histoire des Cours de Français Langue Etrangère en Turquie)
Histoire d’enseignement du français et de FLE en Turquie

Prof. Dr. Muammer NURLU*

Arş. Gör. Türkan GÜLER ARI**

Résumé

Le but principal de ce travail est avant tout de présenter l’histoire de l’apprentissage et de l’enseignement de la langue française depuis l’Empire Ottomane. Pour pouvoir étudier la structure et l’état actuel de l’enseignement de la langue française en général et le fonctionnement des cursus de FLE des Facultés de Pédagogie où sont formés les futurs professeurs de français en Turquie actuelle, nous avons choisi de remonter dans l’histoire avec un point de vue comparatif qui nous permet de constater l’évolution de l’apprentissage et de l’enseignement de la langue française dans différents contextes historique et socioculturel. Dans le cadre de ce même travail, prenant en compte le système universitaire où tous les cursus de FLE ont plus ou moins la même structure, avec les mêmes matières enseignées, nous présenterons également comme exemple le Département de FLE de l’Université de Gazi à Ankara.

1. Giriş

Bu makalede önce, Türkiye’de Fransızca öğretiminin tarihçesinden bahsedecek daha sonra da ülkemizde Fransızca öğretmeni yetiştiren bir eğitim fakültesinin ders programını ele alıp inceleyeceğiz. Bu fakülte Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’dir. Bu Fakülte’deki Fransızca Öğretmenliği Lisans programı dikkatlerinize sunulacaktır.

Osmanlı Devleti 18. yüzyılın sonlarına doğru eğitim ve öğretim alanında yeniliklere girişir. Yabancı öğretmenlere askerî okullarda görev verilmesiyle, ilk kez, Fransızca, İngilizce gibi Batı dilleri bazı okulların ders programlarına alınır. Bu okullardan biri, ilk askeri deniz okulu olan *Mühendishane-i Bahri-i Hümayun*’dur. Okul programında Fransızca seçmeli

* Université de Gazi, Faculté de Pédagogie

** mnurlu@gmail.com / turkangulerari@gazi.edu.tr

ders konumundadır. Daha sonra, askerî kara okulu olarak açılan *Mühendisane-i Berr-i Hümayun*’da da Fransızca seçmeli yabancı dil dersi olarak okutulur (Sakaoğlu,1997: 61).

II. Mahmut döneminde 1827’de açılan *Tıphane-i Amire* ve *Cerrahhane-i Mâmure* adlı okullarda da Fransızca öğretilir. Hatta o dönemde Avrupa’da tıp öğretiminin gelişmiş olması ileri sürülerek *Mekteb-i Tıbbiye*’de öğretim Fransızca yapılır (Akyüz, 2005: 132-136).

Yenileşme hareketlerinin başladığı dönemde *Sıbyan Mektepleri* ve *Rüştiye*’lerin açıldığını görüyoruz. Bunlar *Mekteb-i Maarif-i Adliye* ve *Mekteb-i Ulum-i Edebiye*’dir. 1839 yılında açılan *Mekteb-i Maarif-i Adliye*’nin programında, yabancı dil olarak Arapça ve Farsça vardır. Öğrenci, gösterilen teknik derslerinden başarılı olursa, Fransızca Dilbilgisi, Tarih, Coğrafya gibi derslerin kitaplarını da okumaya başlar.

Mekteb-i Ulum-i Edebiye’de ise, yabancı dil öğretimi konusunda önemli bir gelişme olmuştur. Türkler, XIX. yüzyıldan sonra Batı dillerini öğrenmeye ilgi göstermişler ve Devlet, tercümanlık işlerini, öncelikle Fener Rumlarına daha sonra da Ermenilere ve Yahudilere vermiştir; ancak, bu topluluklar bundan yararlanmak istemiş ve tercümanlık işini Türklerin aleyhine kullanmaya başlamışlardır. Bundan da Devlet, 1820’lerde yaşanan Yunan İsyanı’nda olduğu gibi tercümanlardan çok zarar görmüştür (Şakiroğlu, TDV İ. Ansik c. 40: 490-492) Bu yüzden, “Bab-ı Ali içinde bir *Tercüme Odası* açılarak, Türk gençlerine Fransızca öğretilmeye başlanmıştır.” (Berkes, 1978: 180-181; 196-197).

Erkek Rüştiyelerinde ders programında Arapça ve Farsça öğretilirdi; ancak, son yıl öğrencilere isteğe bağlı olarak Fransızca dersleri verilmiştir.

Tanzimat Dönemi’nde yükseköğretimde, 1863’te açılan *Darülfünun*’un üç şubeden oluştuğunu ve bunlardan biri olan Hikmet ve Edebiyat şubesinde dil öğretiminde Arapça, Farsça, Türkçe ve Fransızcanın programda yer aldığını görürüz.

İstanbul’da 1864’te açılan *Lisan-ı Mektebi*’de genç memurlara Fransızca, Rumca, Bulgarca öğretiliyordu. Bu dönemde halk eğitimine de önem verilerek 1860’da, *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye* adıyla kurulan kurumun halka Fransızca, İngilizce ve Rumca dersler verdiği bilinmektedir.

Osmanlı Devleti giriştiği yeniliklerde hep ekonomik, kültürel ve siyasî açıdan gelişmiş olan Batılı aydınlara, düşünörlere danışmak, görüş alışverişinde bulunmak gereğini gözetmiştir. Bu yolla dış telkinlerin etkisinde kalarak 1868’de Fransa’nın yardımıyla, öğretim dili Fransızca olan *Mekteb-i Sultani*’yi (Galatasaray Lisesi) açmıştır. Bu lisede bütün dersler Fransızcadır (Şişman, 1989: 34).

Avrupa’ya eğitim için giden gençleri engellemek amacıyla *Darülfünun* 1900’de tekrar açılmıştır. Üç şubesinden biri olan Edebiyat şubesinin programında Osmanlı, Arap, Fars ve Fransız Edebiyatları ders olarak okutulmaktadır: “1908 inkılabından sonra okullarda yabancı dil öğretilmesine özel bir önem verilerek Fransızca bütün okullarda zorunlu tutulmuş İngilizce ve Almancanın da isteğe bağılı olarak öğretilmesi benimsenmiştir.” (Demirel, 1999: 7).

1929-1930 yılında lise programlarından Arapça ve Farsça çıkarılmış ve 1940-1941 ders yılında, programlarda Batı dillerinin yanı sıra Latince derslerine de yer verilmiştir. 1955 yılından itibaren Türkiye’de -aralarında Fransızcanın da bulunduğu- yabancı dille öğretim yapan birçok kolej açılmıştır. Bunlar daha sonraları *Anadolu Liseleri* ismini almışlardır. İlköğretimde 1997-1998 öğretim yılından başlayarak, 4. ve 5. sınıfa seçmeli olarak yabancı dil dersleri konmuştur, 1988-1989 öğretim yılında ise, ortaokul 1. sınıfta yabancı dil dersi zorunlu, lise de dahil diğer sınıflarda ise seçmeli ders olarak okutulmuştur. 1989-1990 eğitim-öğretim yılında ise tekrar yabancı dil zorunlu hale getirilmiştir. Yükseköğretim kurumlarında, 1981 tarihli düzenlemeden sonra da yabancı dil ders programlarında zorunlu hale getirilmiştir. “Ortaöğretim kurumlarında, ilköğretimdeki yabancı dil ders programlarının devamı olarak zorunlu birinci ve Kurulca uygun görölen okullarda zorunlu ikinci yabancı dil derslerine yer verilir. Ayrıca zorunlu yabancı dil derslerinin takviyesi amacıyla seçmeli yabancı dil derslerine de yer verilebilir.” (www.ogm.meb.gov.tr/gos_yonetmelik.asp?alno=14) ifadeleri yer almaktadır.

Günümüzde de Tefvik Fikret, Galatasaray... vb. Fransız dilinde eğitim öğretim yapan okulların yanı sıra, azalsa da ilk ve orta öğretim okullarında, üniversitelerde yabancı dil olarak Fransızca seçilmektedir (Nurlu: 2013 s. 491-492).

2. Türk Yükseköğretim Kurumlarında Fransızca

Türk yükseköğretim kurumlarında artık Fransızca yabancı dil olarak okutulmamaktadır. Ancak, az da olsa bazı yabancı dil bölümlerinde ikinci seçmeli yabancı dil olarak varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Fransızca bazı üniversitelerin Edebiyat Fakültelerinde Fransız Dili ve Edebiyatı, Fransızca Mütercim-Tercümanlık adıyla, Eğitim Fakültelerinde ise, Fransızca Öğretmenliği olarak açılmıştır. Türkiye’de Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinde seçmeli bir iki ders dışında -mütercim-tercümanlık bölümleri hariç- genellikle ders programı aynıdır (Nurlu: 2013. s. 477-498).

Liselerden gelen öğrencilerden Fransızca bilen olmadığından, özellikle yabancı dili İngilizce olanlar bu bölümlere kabul edilmektedir. Ancak en az tercih edilen bölümlerin başında gelmektedir. Bu durum doğrudan Türk Devleti’nin yanlış dil politikalarıyla ilgilidir.

Biz burada, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fransız Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda uygulanmakta olan programı inceleyeceğiz.

2.1. G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Fransız Dili ve Eğitimi Ders Programı

1. Sınıf / 1. Yarıyıl

YF101A Fransızca Dilbilgisi I

YF103A Fransızca Okuma I

YF105A Fransızca Yazma I

YF107A Fransızca Sözlü İletişim I

YF109A Fr. Ses Bilgisi ve Yazma Kur.

1. Sınıf / 2. Yarıyıl

YF102A Fransızca Dilbilgisi II

YF104A Fransızca Okuma II

YF106A Fransızca Yazma II

YF108A Fransızca Sözlü İletişim II

2. Sınıf / 3. Yarıyıl

YF201A Fransız Edebiyatı I

YF203A Dilbilime Giriş I

YF205A Fransızca Öğretiminde Yaklaş.I

YF207A Fransızca Dilbilgisi-III

YF209A Fransızca Sözcük Bilgisi I

2. Sınıf / 4. Yarıyıl

YF202A Fransız Edebiyatı II

YF204A Dilbilime Giriş II

YF205A Fransızca Öğretiminde Yaklaş.I

YF208A Dil Edinimi

YF210A Fransızca Sözcük Bilgisi II

3. Sınıf / 5. Yarıyıl

YF301A Çocuklara Yabancı Dil Öğretimi

YF303A Özel Öğretim Yöntemleri I

YF305A Fransızca Türkçe Çeviri

YF307A Fransızca Edebi Met. İnc.

3. Sınıf / 6. Yarıyıl

YF302A Fransız Kültürü

YF304A Özel Öğretim Yöntemleri II

YF306A Türkçe-Fransızca Çeviri

YF308A Roman-Öykü Çözümlemesi

4. Sınıf / 7. Yarıyıl

F403A Özel Alan Fransızcası

YF411GKEtkili İletişim

YF413A Seçmeli-I(Fr.-Tr. Çeviri)

YF415A Seçmeli-I(İleri Dilbilgisi)

YF417A Seçmeli-I(Yazılı Anlatım)

4. Sınıf / 8. Yarıyıl

YF406MBSeçmeli(Fr. Sınav Haz.ve Değ.)

Seçmeli(Dil Semineri)

YF420MB Seçmeli(Tr.’de Fr. Eğitiminin Tar.)

YF422MB Seçmeli(Fransız Gramerinin Tar.)

YF430A Seçmeli-II(Çev.II:Tr.-Fr. Çev.)

YF432A Seçmeli-II(Fr. İleri Yazma Tekn.)

YF434A Seçmeli-II(İleri Konuşma Bec.)

YF432A Seçmeli-II(Fr. İleri Yazma Tekn.)

YF440A Seçmeli-III(Karşılaştırmalı Ede.)

YF442A Seçmeli-III(Frankofoni)

YF444A Seçmeli-III(Çağdaş Fr. Ede.)

Yukarıdaki programa bakılırsa onca emeğin boşa harcandığı görülür. Oysa ilk iki yılda Fransız dili ve dilbiliminin yanı sıra okuma ve yazma konusu halledilerek Fransa Toplumunun yapısı, Fransa-Türkiye ilişkileri, Fransa’nın Dünya’daki etkinliği, Fransız Ekonomisi, Fransız Sömürgecilik Tarihi, Fransa-Afrika İlişkileri, Fransız İhtilali’nden Günümüze Fransa (Nurlu: 2011) gibi derslerden hareketle Fransa ve dünyayı tanımaya yönelik derslerin üçüncü ve dördüncü sınıflarda verilmesi öğrencilerin hem dil öğrenmesini hem de Fransa’yı tanınmasını sağlardı. Ne yazık ki mevcut programdan mezun olanların böyle bir şansları bulunmamaktadır. Türkiye Fransız Dili ve Edebiyatı veya Fransızca Öğretmenliği programları hazırlanırken, en azından, INALCO (Doğu Dilleri ve Kültürleri Enstitüsü)’daki Avrasya Bölümü Türkçe ve Türk Kültürü Birimi’nin dersleri (<http://www.inalco.fr>; Nurlu: 2011a) örnek alınabilirdi.

Bütün dünyada, devlet kurumlarında herhangi bir dilin öğretilmesi aynı zamanda o toplumun tanınması, öğrenilen dilin ülkesiyle kendi ülkesi arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacına yöneliktir. Maksat sadece bir dil öğretmek olsaydı dört yıllık bir fakülte okumaya gerek kalmazdı.

Dokuz aylık bir dil kursuyla dil öğrenmek daha mantıklı olurdu. Bu nedenle, Gazi Eğitim Fakültesi Fransız Dili ve Eğitimi'ndeki derslerin pek amaca hizmet ettiği söylenemez. Yukarıda dile getirdiğimiz gibi, ilk iki yılda bir dil en ince ayrıntılarına kadar öğretilir. Daha sonraki yıllarda edebî/tarihî ve güncel metinlerin çevirisi gibi derslerin bulunması kaliteyi arttırabilir. Yukarıda dile getirdiğimiz üzere, Fransız toplumunun yapısı ve Türkiye-Fransa ilişkileri ve Avrupa Birliği-Fransa ilişkileri gibi güncel konuların ders olarak verilmesi daha yararlı olabilirdi.

Yabancı dil öğrenmenin özellikle de gelişmiş Batı dillerini öğrenmenin amacı bu ülkelerdeki ilerlemelerden toplumun haberli kılınmasına, elde edilen bilginin ülke hizmetinde kullanılmasına yönelik olmalıdır. Eğitim fakülteleri Fransız Dili ve Eğitimi Anabilim Dallarında verilen bu derslerle ne Fransa tanıtılabilir ne de Fransızca öğretilir. Hata ne de toplumlar arası etkileşim sağlanabilir. Çünkü dil kültürün taşıyıcısıdır. Ancak Fransız kültürü, yaşam biçimi veya güncel ilişkin hiçbir bilgi ders programında yer almamıştır. İşte bu yüzden Fransız Dili ve Eğitimi bölümünü bitirenler Fransızca okuyup anlamakta ve konuşmakta zorlanmaktadır. Öğretim üyelerinin bir kısmının da bu durumda olması doğal bir görünüm ortaya koymaktadır. Zira derse giren hocaların da –istisnalar hariç- bu öğrencilerden farklı bir öğretim sisteminden geldiği söylenemez.

3. Sonuç

Batılı ülkelerde, Fransa örneğinde olduğu gibi, yabancı dil öğretiminin 16. yüzyıla dayandığını; batılı devletlerin bir dil ve kültür siyasetinin varlığını görmekteyiz. Bu siyaset elbette hükümetlerce yürütülen partiler üstü, bir devlet politikasıdır.

Fransa ile Türkiye'nin, temeli yüzyıllar öncesine dayanan ilişkileri olmuştur. Bu ilişkiler geçmişten farklı bir şekilde bugün de devam etmektedir. Bir arada yaşayan veya birbirleriyle herhangi bir şekilde ilişkisi bulunan insanların dil yönünden karşılıklı olarak etkilenmeleri kaçınılmazdır. Bu yüzden, insanlar ve ülkeler arasındaki her türlü alışverişte dilin önemli bir payı vardır. Avrupa ve Türkiye hem tarihî gerçekler hem de mevcut koşullar dolayısıyla iç içe yaşamak zorunda olduklarından birbirlerinin dillerini iyi bilmeleri gerekir. Türkiye'deki okullarda yabancı dil olarak Avrupa dillerine yer verilmektedir. Özellikle Fransızca Osmanlı'dan beri okulla-

rımızda yabancı dil olarak okutulmaktadır. Fransa’da da yardımcı yabancı dil olarak Türkçeye yer verilmesi ilişkilerimizin daha da gelişmesine yol açacaktır. Bu da, ancak devletlerin karşılıklı antlaşmalarla belirleyecekleri bir konudur.

Türkiye’de Fransızca bölümlerinde okuyanların hiç birisinin Fransa ve halkları hakkında bilgisi yoktur. Bizde Fransızca öğretilmemektedir. Oysa, Türkiye’de yabancı dil öğretiminin yeniden ele alınıp düzenlenmesi gerekir. Özellikle Batı dilleri bir çatı altında toplanarak ülkelerin tarihleri, dilleri, edebiyatları ve dünyadaki konumlarına yer verilip Batılı toplumların yaşayış ve düşünce yapılarını öğretecek dersler konulmalı; bizden ileri konumda olan bu ülkelerin teknolojiyi kullanmadaki becerilerinden en üst düzeyde yararlanılmalıdır. Bu yolla ancak bir milletin dili ayrıntılarıyla öğrenilir. Özellikle Fransızca öğretmeni yetiştireceksek, öğrencilerin kullanacakları dili uygulayabilmesi amacıyla ülkeler arası burs imkânlarının yaratılması gerekir. Fransa ve Türkiye arasında yapılacak bir antlaşmayla Fransızca öğretmenliği bölümlerinde okuyanlar ile Fransa’daki Yabancı Dil Fransızca Öğretimi (FLE) bölümü öğrencilerinin değişimi sağlanabilir. Türkiye’ye gelenlerin masrafları Türk Hükümeti’nce Fransa’ya giden Türk öğrencilerin ve hocalarının masrafları da Fransa Devleti tarafından karşılanabilir.

Yukarıda da görüldüğü gibi, maalesef, ülkemizde, dil ve edebiyat bölümlerindeki gereksiz bilgi ve donanım insanımızın dil öğrenmesine engel oluşturmaktadır. Bu alana ilişkin belirlenmiş bir bakış açısı yoktur. Bu yüzden dört yılını dil öğrenmekle geçiren ama ne o ülke hakkında bir bilgiye sahip olan ne de dilini konuşabilen insandan kurtulabiliyoruz. Ülkemizin çıkarları açısından bakılınca da bu durum böyle devam edemez, etmemelidir.

Fransa Devleti Türkiye’deki üniversitelerde yabancı dil olarak Fransızca öğretimini desteklemek için Türk Devleti’yle ilişki kurmalı kültür ve turizm konularında yapılacak yeni antlaşmalarla dil öğretimini desteklemelidir. Fransa Hükümeti de, daha çok üniversitede Türk dili ve kültürünün öğretilmesini sağlayacak bölümler açarak karşılık vermelidir. Bu yolla hem Türkiye-Fransa ilişkileri daha iyi bir düzeye çıkacak hem de Fransızca Türkiye’de eski konumuna yükselecektir. Böyle akılcı bir antlaşmayla ülkeler arasındaki ön yargılar giderilerek ekonomi ve diğer alanlarda da işbirliği sağlanmış olacaktır.

Yukarıda sıralanan bütün bu önerilerimizin gerçekleşebilmesi için, devletimizi yönetenlerin, Türkiye’de yeni bir yabancı dil planlaması yapılmasının gereğine inanmaları, tek bir yabancı dile (İngilizce) yönelmelerinin devletin siyasî, askerî ve iktisadî ihtiyaçlarını karşılayamayacağını ve böyle bir tutumun yanlış olduğunu kavramaları ile mümkün olacaktır.

Kaynakça

- AKYÜZ, Y. (2005). *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- BERKES, N. (1978). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul.
- DEMİREL, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi*, Öğretmen kitapları dizisi, MEB, İstanbul.
- Département Eurasie Langue et Civilisations Turques -Contenus pédagogique des cours- Année 2000-2001*, (38 sayfa), Institut nationale des Langues et Civilisations orientales, Paris.
- Institut Nationale des Langues Orientales, *Proche et Moyen-Orient/Afrique du Nord, brochure édagogique année 1994-1995 (Bicentenaire des langues orientales 10 germinal An III [30 Mars 1795])*, 2, rue de Lille, Paris.
- NURLU, M. (2011a). *Fransa’da Türkçe Öğretimi*, Sarkaç Yayınları, Ankara.
- NURLU, M. (2011b). *Fransa’da Eğitim Öğretim*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Nurlu, M. (2013), "Fransa'da Türkçe, Türkiye'de Fransızca Öğretimi" *Turkish Studies*, Vol.: 8, p. 477-498, Ankara.
- SAKAOĞLU, N. (1991). *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, 1991.
- ŞAKİROĞLU, M. (2011), " Osmanlılarda Tercümanlık" *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. (490-492), TDV, İstanbul.
- ŞİŞMAN, A. (1989). *Galatasaray Mekteb-i Sultanisinin kuruluş ve ilk eğitim yılları (1868-1871)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul.
- <http://www.inalco.fr>
- <http://www.turkishlanguage.org/enseigtr.html>.
- http://www.ogm.meb.gov.tr/gos_yonetmelik.asp?alno=14